

Hiszpania odporna na kryzys

EUGENIUSZ GOSTOMSKI

Hiszpański system bankowy jako jeden z nielicznych w Europie Zachodniej dotychczas nie został dotknięty rozlewającym się po świecie kryzysem finansowym zapoczątkowanym trudnościami na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych

Dlaczego tak się dzieje i jakim czynnikiem zawdzięczają banki hiszpańskie fakt, że należą do najbardziej efektywnych instytucji kredytowych na świecie? Aby odpowiedzieć na te pytania, należy bliżej przyjrzeć się systemowi bankowemu w Hiszpanii i jego wynikom finansowym na tle sytuacji ekonomicznej w tym kraju.

Tradycyjnie hiszpański system bankowy był regulowany: ceny produktów bankowych ustalało państwo, obszar działalności komunalnych kas oszczędności i banków spółdzielczych był ograniczony do ściśle określonych regionów oraz rynek bankowy praktycznie był zamknięty dla ekspansji banków zagranicznych. Ograniczało to konkurencję między bankami i sprawiało, że oferta produktowa poszczególnych instytucji kredytowych była mało zróżnicowana i bardzo droga dla klientów. Jednak sytuacja na ryn-

ku usług bankowych w Hiszpanii zaczęła się zmieniać pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku. Od tego czasu, czyli w ciągu ostatnich dwudziestu lat, system bankowy w Hiszpanii istotnie się zmienił.

Zmiany strukturalne...

...polegały głównie na konsolidacji banków, przekształceniu kas oszczędności w spółki akcyjne mogące prowadzić działalność operacyjną w całym kraju, wzroście konkurencji na rynku usług bankowych, otwarciu się hiszpańskiego rynku finansowego dla zagranicznych instytucji finansowych i postępującej internacjonalizacji banków hiszpańskich - z wyraźnym ukierunkowaniem jej na ekspansję w krajach Ameryki Łacińskiej. Zmiany te zostały przyspieszone przez postęp techniczny w bankowości (rozwój informatyki bankowej oraz wykorzystanie internetu i nowoczesnych technologii w telekomunikacji do transferu danych) oraz proces integracji rynków finansowych w ramach Unii Europejskiej. Hiszpania od samego początku należała do strefy euro i zgodnie z zasadą jednolitego paszportu, umożliwiającą instytucjom kredytowym z UE prowadzenie działalności operacyjnej na obszarze całej Unii w oparciu o licencję wydaną w kraju macierzystym, otworzyła swój rynek finansowy dla instytucji finansowych z innych krajów unijnych.

W wyniku połączenia się sześciu banków z tzw. dużej siódemki (Banesto, Central, Hispanoamericano, Bilbao, Vizcaya i Santander) mających duże znaczenie dla gospodarki hiszpańskiej w całym XX wieku i kilku dawnych banków państwowych w Hiszpanii powstały dwie bardzo duże grupy bankowe: Santander i BBVA (Banco Bilbao Vizcaya Argentaria). Ich udział w rynku usług bankowych w Hiszpanii przekracza 30 proc.

Do grupy 5 największych banków hiszpańskich należą też dwie kasy oszczędności: La Caixa i Caja Madrid oraz Banco Popular (zob. tab. 1).

Spółdzielnie

Procesy konsolidacyjne w bankowości hiszpańskiej objęły też inne prywatne banki komercyjne, kasy oszczędności i banki spółdzielcze. Fuzje kas oszczędnościowych następowały głównie w ramach poszczegól-

FOT. ARCHIWUM



nych prowincji hiszpańskich, ale większe kasy przejęły też małe banki regionalne z innych prowincji i rozbudowały sieć placówek w całym kraju.

Dwie największe kasy oszczędności w Hiszpanii to barcelońska La Caixa i madrycka Caja Madrid, które działają w całym kraju i zajmują trzecią i czwartą pozycję na liście największych banków hiszpańskich. W wyniku procesów konsolidacyjnych liczba samodzielnych kas oszczędności w kraju zmniejszyła się z 76 w 1989 r. do 46 w 2007. Ich udział w aktywach systemu bankowego Hiszpanii wynosi obecnie około 40 proc., ale w kredytach dla gospodarstw domowych i w depozytach od ludności, w czym tradycyjnie specjalizują się kasy, ich udział jest znacznie większy. Wszystkie kasy oszczędności w Hiszpanii należą do Konfederacji Hiszpańskich Kas Oszczędności (CECA), która spełnia dwa podstawowe zadania:

- jest bankiem centralnym dla sektora kas oszczędnościowych, dokonującym rozliczeń pieniężnych krajowych i zagranicznych oraz rozliczeń z tytułu obrotu papierami wartościowymi;
- reprezentuje interesy zrzeszonych kas w kontaktach z władzami państwowymi i pełni inne funkcje na rzecz zrzeszonych kas oszczędności.

Na części terenów wiejskich i w niektórych miastach znaczącą rolę w zakresie obsługi bankowej rolnictwa i gospodarstw domowych odgrywają spółdzielcze kasy kredytowe zorganizowane na wzór niemieckich banków Raiffeisena. Ze względu na szeroki zakres oferowanych produktów i świadczonych usług są to banki uniwersalne, ale odmienna kultura organizacyjna i specyficzne podejście do klientów odróżniają je od innych banków uniwersalnych, czyli banków komercyjnych i kas oszczędności.

Choć procesy konsolidacyjne w hiszpańskiej spółdzielczości kredytowej przebiegają znacznie wolniej niż w innych krajach europejskich prowadzą one do systematycznego zmniejszania się liczby spółdzielni kredytowych w Hiszpanii. O ile w 1990 r. było ich 107, to w 2000 r. liczba spółdzielni kredytowych zmniejszyła się do 92, a w 2006 r. do 83. Jednak przeciętna wielkość banku spółdzielczego w Hiszpanii jest znacznie większa niż w Austrii, Szwajcarii czy nawet Niemczech. Zatrudnia on przeciętnie 200 pracowników, posiada 57 placówek bankowych i dysponuje aktywami o wartości 1,2 mld euro. Największą spółdzielnią kredytową w kraju jest CAJAMAR w Almerii (Andaluzyja), która liczy ponad 450 tys. członków, zatrudnia 3700 pracowników, obsługuje 1,3 mln klientów i dysponuje aktywami o wartości 8,4 mld euro.

Prawie wszystkie hiszpańskie spółdzielnie kredytowe zrzeszone są w Banco Cooperativo Espanol, który jest bankiem centralnym spółdzielczego sektora bankowego i jednocześnie bankiem komercyjnym obsługującym dużych klientów korporacyjnych. O wadze spółdzielczego sektora bankowego w systemie bankowym Hiszpanii świadczy jego 4-proc. udział w aktywach wszystkich krajowych instytucji kredytowych.

Aktywa, zatrudnienie, placówki

Łącznie według danych Europejskiego Banku Centralnego w Hiszpanii pod koniec 2006 r. funkcjonowały 352 banki, tzn. tylko o 7 mniej niż w 2002 r. Na liczbę tę składały się 73 banki komercyjne kontrolowane przez kapitał krajowy, 47 kas oszczędności, 83 banki spółdzielcze oraz 149 banków i oddziałów należących do inwestorów zagranicznych. Należy podkreślić, że liczba tych ostatnich systematycznie się zwiększa, co w znacznym stopniu kompensuje zmniejszanie się liczby kas oszczędności, banków spółdzielczych i banków komercyjnych należących do rodzimych właścicieli. Jednak banki kontrolowane przez inwestorów zagranicznych w Hiszpanii odgrywają relatywnie niedużą rolę. Ich udział w sumie bilansowej hiszpańskiego systemu bankowego wynosi 11,4 proc. (stan na koniec 2006 r.).

System bankowy w Hiszpanii jest bardzo dobrze rozwinięty. Jego aktywa w relacji do PKB wynoszą 258 proc. (dla porównania analogiczny wskaźnik dla Polski wynosi 70 proc.). Zatrudnienie w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach wzrastało i na koniec 2006 r. osiągnęło poziom 261,9 tys. osób. Zwiększyła się także liczba placówek bankowych – z 39 tys. w 2002 r. do 43,7 tys. w 2006 r., czyli wzrosła o 4,7 tys. Warto zaznaczyć, że Hiszpania posiada najgęstszą sieć placówek bankowych w Europie. Spośród 43,7 tys. placówek bankowych najwięcej posiada ich sektor kas oszczędności (23 tys.) i grupa prywatnych (hiszpańskich) banków komercyjnych (14,9 tys.). W Hiszpanii jedna placówka przypada tylko na około tysiąc mieszkańców (zob. tab. 2).

Zyskowny Santander

Hiszpańskie instytucje kredytowe osiągają rekordowe wyniki ekonomiczne, np. w 2007 r. mimo nasilającego się już kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych zagregowany zysk banków hiszpańskich wzrósł o prawie 20 proc. w stosunku do roku poprzedniego i osiągnął poziom 18,9 mld euro. Wskaźnik ROE (po opodatkowaniu) ukształtował się na poziomie 21,2 proc., co na tle krajów EU-15 jest bardzo dobrym wynikiem.

Tabela 1. Pięć największych banków hiszpańskich według sumy bilansowej na koniec 2007 roku

Lp.	Nazwa banku	Suma bilan. (mld euro)		Zysk (mld euro)		Koszt/Przychód (w %)		ROE (w %)		Liczba placówek (w tys.)	
		2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
1	Banco Santander	834	913	7,6	9,1	48	44	21,4	21,9	10,9	11,2
2	BBVA	412	502	4,7	6,1	42	38	37,6	34,2	7,6	8,0
3	La Caixa	209	248	3,0	2,5	47	43	19,6	19,4	5,2	5,5
4	Caja Madrid	137	159	1,0	2,9	41	41	17,4	21,3	2,0	2,0
5	Banco Popular	109	107	1,0	1,3	31	31	21,5	23,9	2,4	2,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych banków

Znakomite wyniki zawdzięczają banki hiszpańskie wysokiej sprzedaży produktów bankowych i ciągłej racjonalizacji swoich kosztów operacyjnych, stymulowanej przez silną konkurencję na rynku usług bankowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że banki w Hiszpanii mają relatywnie niskie koszty mimo utrzymywania bardzo gęstej sieci placówek bankowych. Wskaźnik kosztów (cost/income ratio) utrzymuje się w Hiszpanii na rekordowo niskim w skali światowej poziomie 40,4 proc. (2007 r.). Również jakość portfela kredytowego z jedynie 0,8-proc. udziałem trudnych kredytów jest znacznie lepsza niż w innych krajach UE (trudne kredyty stanowią tam średnio 2 proc. całego portfela kredytowego).

Korzystny wpływ na wyniki ekonomiczne banków hiszpańskich w ostatnim dziesięcioleciu miała sytuacja makroekonomiczna kraju. W latach 1996-2007 tempo wzrostu gospodarczego w tym kraju wynosiło średnio 3,7 proc. rocznie, a w samym 2007 r. PKB Hiszpanii zwiększył się o 3,8 proc.

Najważniejszym czynnikiem rozwoju gospodarczego w tym kraju w ostatnich latach był sektor budowlany. Jednakże trwający przez wiele lat boom w budownictwie mieszkaniowym i transakcje spekulacyjne na rynku nieruchomości doprowadziły do gwałtownego wzrostu cen mieszkań i nadprodukcji w tym sektorze. Szacuje się, że w Hiszpanii obecnie znajduje się około 1 miliona pustych mieszkań, dla których właściciele bezskutecznie poszukują nabywców. Na początku 2008 r. pękła bańka spekulacyjna na hiszpańskim rynku nieruchomości. Sprzedaż mieszkań i liczba udzielonych pożyczek hipotecznych na ich zakup zmniejszyła się w I kwartale 2008 r. aż o 40 proc. Załamanie się koniunktury w budownictwie pociągnęło za sobą pogorszenie sytuacji ekonomicznej w całej gospodarce narodowej Hiszpanii: nastąpił spadek tempa wzrostu gospodarczego (prognozuje się, że PKB w całym 2008 r. wzrośnie tylko o 1,6 proc.), zwiększyła się stopa bezrobocia z 8,2 proc. pod koniec 2007 r. do 10,7 proc. w połowie 2008 r., a stopa inflacji wzrosła do 5,3 proc., co oznacza najwyższy poziom od 1997 r. Również w latach 2009-2010 według prognoz OECD koniunktura gospodarcza w Hiszpanii nie będzie sprzyjała wysokiej dynamice rozwoju ekonomicznego (wzrost PKB na poziomie 1,1-1,6 proc. rocznie).

Pogorszenie się koniunktury gospodarczej w Hiszpanii w 2008 r. i kryzys na międzynarodowych rynkach finansowych nie wpłynęły, jak na razie, negatywnie na wyniki ekonomiczne sektora bankowego. W pierwszym półroczu bank Santander jako jedyny na świecie spośród banków działających w skali globalnej osiągnął przyrost zysku w stosunku do wyniku w 2007 r. Dobre wyniki uzyskują też inne banki hiszpańskie.

Przyczyny...

...uzyskiwania przez banki hiszpańskie bardzo dobrych wyników finansowych są wielorakie. Bardzo dochodowym obszarem ich działalności jest bankowość detaliczna. Dzięki stosowaniu nowoczesnych metod marketingowych uzyskują one w dziedzinie bankowości detalicznej wysokie obroty i duże zyski, np. w przypadku dwóch największych banków: Santander i BBVA aż 80 proc.

zysku pochodzi z bankowości detalicznej. Oba te banki poprzez systematyczne przejmowanie banków zagranicznych umacniają swoją pozycję na rynkach zagranicznych. Warto przypomnieć, że Santander dysponuje największą siecią placówek bankowych w kraju i za granicą (około 11 tys.) spośród wszystkich banków na świecie. Bank ten, podobnie jak BBVA, dysponuje doskonałą technologią bankową, która pozwala mu oferować produkty masowe w kraju i za granicą po bardzo niskich kosztach.

Banki hiszpańskie nie udzielały kredytów hipotecznych osobom o niskiej zdolności kredytowej i nie nabywały amerykańskich obligacji hipotecznych, do czego przyczynił się też bank centralny i władze nadzorcze poprzez ustalenie bardzo ostrych standardów ostrożnościowych, zatem kryzys subprime nie dotknął systemu bankowego w Hiszpanii. Różnego rodzaju innowacyjne produkty, ale obciążone trudnym do zarządzania ryzykiem, nie były w tym kraju akceptowane przez nadzór finansowy. W Hiszpanii wyciągnięto wnioski z kryzysu bankowego na początku lat osiemdziesiątych XX wieku i wprowadzono bardzo rygorystyczne przepisy w zakresie zabezpieczenia i kontroli ryzyka kredytowego, które muszą być przestrzegane przez banki hiszpańskie także na rynkach zagranicznych.

Dzięki temu, iż banki hiszpańskie dysponują gęstą siecią placówek bankowych, kredyty w Hiszpanii udzielane są poprzez oddziały banków, a nie poprzez pośredników kredytowych. Personel bankowy często osobiście zna osoby ubiegające się o kredyt, co ułatwia prawidłową ocenę zdolności kredytowej klientów i pozwala właściwie oszacować ryzyko związane z udzieleniem im kredytów.

Dla hiszpańskich gospodarstw domowych własne mieszkanie na duże znaczenie i dlatego robią one wszystko, aby poprzez zaległości w spłacie kredytów hipotecznych nie stracić swojego lokum. To również przyczynia się do tego, że udział trudnych kredytów w portfelu kredytowym banków w Hiszpanii jest stosunkowo niski. ●

Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Gdańskiego

Tabela 2. Podstawowe dane o hiszpańskim systemie bankowym

Lp.	Wyszczególnienie	2002	2006
1	Liczba instytucji kredytowych	359	352
2	Liczba placówek bankowych	39 009	43 691
3	Aktywa systemu bankowego (mld euro)	1342	2516
4	Aktywa systemu bankowego jako % PKB	184	258
5	Udział 5 największych banków w aktywach systemu bankowego	43,1	40,0
6	Zatrudnienie (tys. osób)	243,4	261,9
7	Depozyty od podmiotów niefinansowych (w mld euro)	765	1320
8	Kredyty dla podmiotów niefinansowych (w mld euro)	760	1602
9	ROE (w %)	8,0	20,3
10	Koszt/Przychód ratio (w %)	56,7	49,0
11	Udział banków zagranicznych w % sumy bilansowej	b.d.	11,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC i banku centralnego Hiszpanii